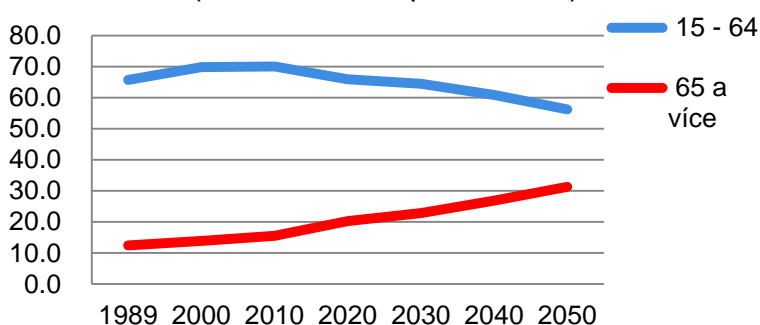

Třetina obyvatel starších 50 let žije sama

Stárnutí populace není pouze tématem pro demografy a sociology, ale je důležitým fenoménem ovlivňujícím vytváření politiky státu a tím život každého z nás. Porevoluční vývoj české společnosti v tomto aspektu kopíruje vývoj ostatních evropských zemí a i u nás dochází k neustálému nárůstu počtu osob starších 65 let.

Vývoj podílu lidí starších 65 let (odhad ČSÚ, v procentech)

Zdroj dat: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls a <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4025-04>

Prognóza demografického vývoje české populace do roku 2050 jasně ukazuje, že dochází k dramatickému nárůstu podílu osob starších 65 let a to z 12,5% v roce 1989 až na odhadovaných 31% v roce 2050. Podíl obyvatel v produktivním věku se naopak bude i nadále snižovat.

Praktickým důsledkem tohoto faktu je například hojně diskutovaná potřeba důchodové reformy, či reformy zdravotnictví. Jaké změny přinese tento vývoj do naší společnosti? Dokážeme zajistit seniorům smysluplné a důstojné stáří?

Ženy stárnou samy častěji než muži

Co je SHARE?

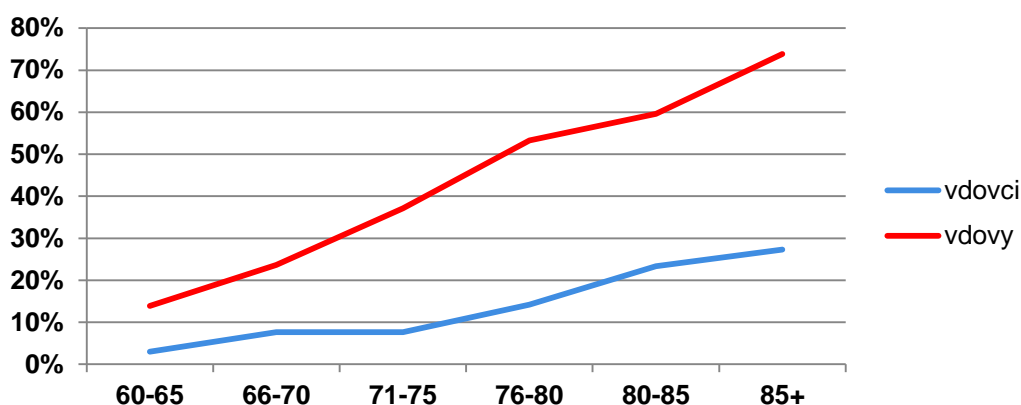
SHARE (Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe) spočívá ve vytvoření celoevropského longitudinálního datového souboru zahrnujícího osoby starší 50ti let a jejich rodiny.

Mezi hlavní témata tohoto multidisciplinárního výzkumu patří: demografie a rodina; vzdělání; tělesné a duševní zdraví, zdravotní péče a rizika, kognitivní funkce; zaměstnání a důchod, vzájemná pomoc a finance v rodině, bydlení, příjmy a spotřeba domácnosti, majetek; sociální podpora, aktivity, životní historie, kvalita života, perzekuce, očekávání do budoucnosti a další témata.

Výsledkem je unikátní soubor dat poskytující od roku 2006 informace o stavu, historii a vývoji české a evropské společnosti. Data se sbírají každé dva roky, právě probíhá již 4. vlna sběru dat v České republice.

Není nijak překvapivé, že se v jednotlivých věkových kategoriích mění složení respondentů podle rodinného stavu. Největší změny jsou v kategoriích sezdaných a ovdovělých, kde podíl respondentů žijících v manželství s věkem klesá, zatímco podíl ovdovělých narůstá. Podíváme-li se na jednotlivé věkové kategorie podle zastoupení mužů a žen, zjistíme, že ženy stárnou samy až třikrát častěji než muži. Hlavním důvodem osamělého stárnutí je úmrtí partnera, u žen zaznamenáváme i mírně vyšší podíl rozvedených než mezi muži.

Podíl ovdovělých v panelu SHARE (podle věku a pohlaví)

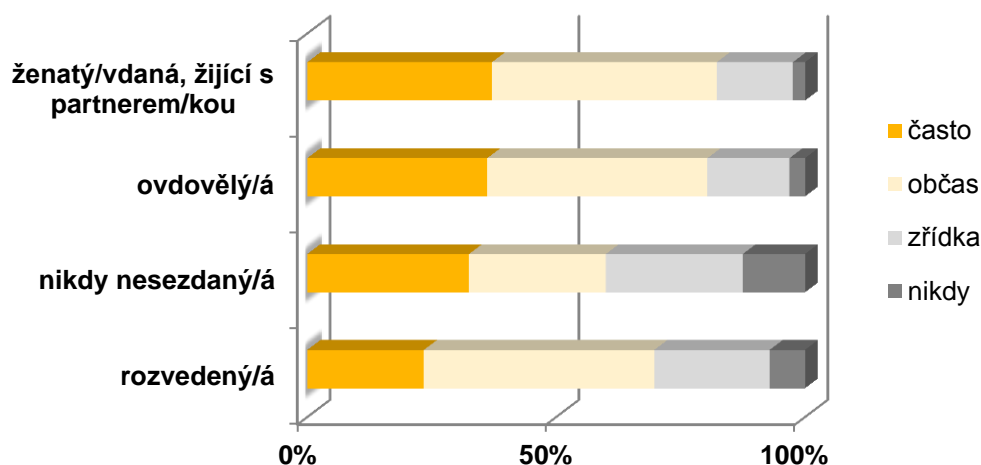
Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

Řady současných vdov a rozvedených budou rozšířeny o stárnoucí generaci „singles“, což s sebou přinese nejen zvýšenou poptávku po smysluplném využití kapacity a zkušeností seniorů, ale později i po sociálních službách. Budou se tito lidé schopni o sebe postarat i ve vyšším důchodovém věku?

Díky datům z SHARE máme možnost blíže zkoumat psychiku osob starších 50 let a její vývoj například v souvislosti s rodinným stavem, či vývoj schopnosti péče o sebe sama v souvislosti s věkem. Co ovlivňuje pocit štěstí a spokojenosti se životem? Do jaké míry se s rostoucím věkem cítíme být omezeni v každodenních aktivitách? Liší se v tomto ohledu čeští seniori od ostatních seniorů v Evropské Unii?

V SHARE se mimo jiné ptáme na pocit štěstí při ohlédnutí zpět na svůj život. Subjektivní hodnocení dosavadního života se zásadně liší u lidí, kteří mají, nebo měli po svém boku životního partnera. Nejlépe svůj život hodnotí lidé, kteří stále žijí v manželském, příp. partnerském svazku. Téměř stejnou míru spokojenosti při ohlédnutí zpět na svůj život vykazují vdovy a vдовci. Naopak lidé žijící osaměle z důvodu rozvodu se svou mírou nespokojenosti blíží nikdy nesezdaným, kteří se až dvakrát častěji vyjadřují při bilancování svého dosavadního života spíše negativně. Život bez partnera může být atraktivní v mladém a středním věku, ve stáří s sebou přináší více nespokojenosti, ale i pocitů smutku a deprese.

Pocit štěstí při pohledu zpět na svůj život

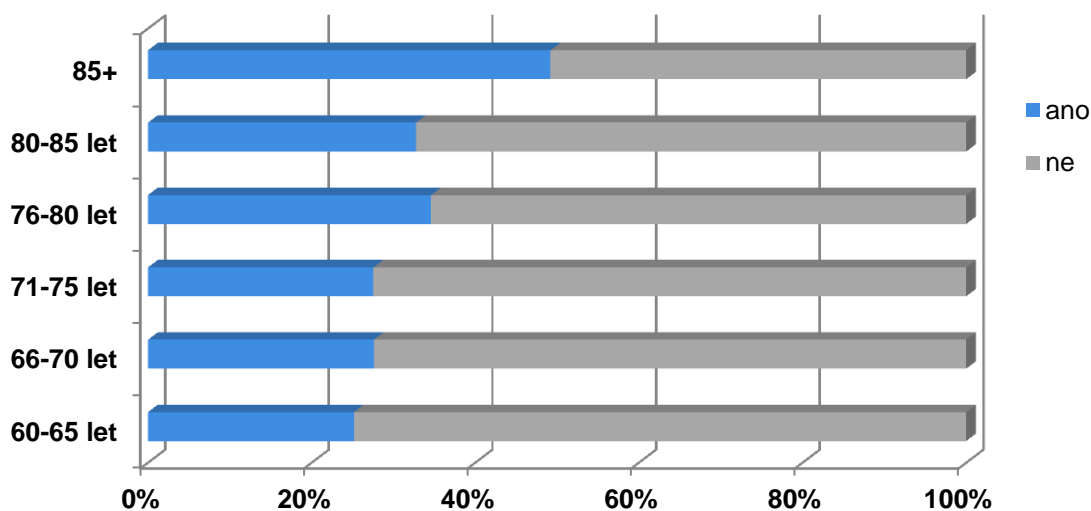
Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

Pocity smutku a úzkosti mohou být indikátorem deprese. Bližší pohled na složení respondentů, kteří za poslední měsíc tyto pocity zaznamenali, jasně ukazuje zejména vazby na pohlaví, ale i věk a rodinný stav. Bez ohledu na pohlaví respondenta můžeme říci, že s rostoucím věkem roste i četnost výskytu pocitů smutku a úzkosti. Zásadně se však liší sklony k depresím mezi muži a ženami, zatímco ve věku 76-80 let cítila smutek více než třetina mužů (35%), žen v této věkové kategorii pociťovalo smutek dokonce 58%. Nejmenší rozdíl mezi pohlavími sledujeme až v kategorii 85 a více let.

Dalším faktorem, který ovlivňuje míru pocitů smutku a úzkosti, je rodinný stav. Život po boku partnera jednoznačně usnadňuje zvládání depresivních nálad, naopak každý druhý člověk žijící bez partnera se s pocity smutku a úzkosti setkává a to bez ohledu na důvod osamělosti.

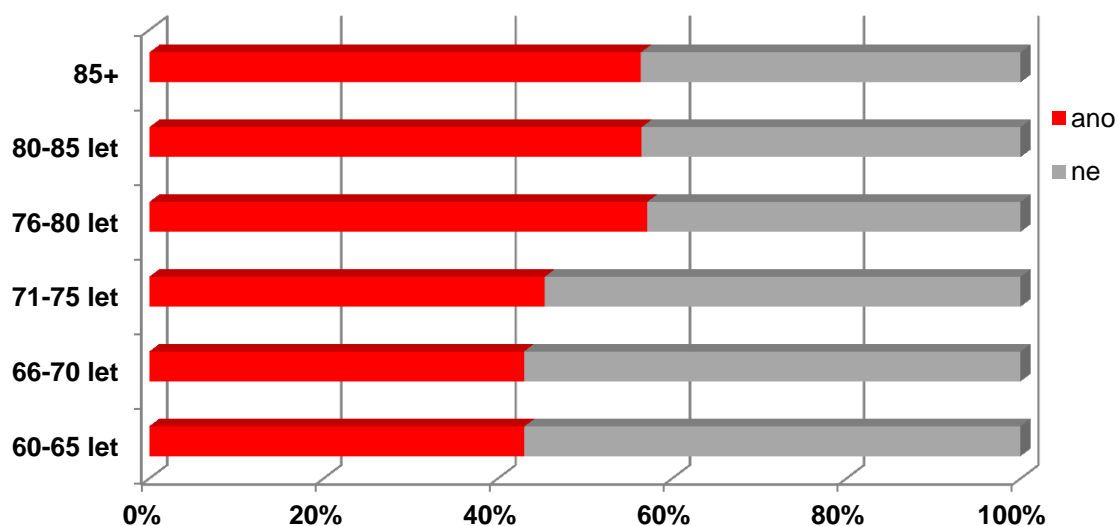
Další důležitým indikátorem psychického stavu je očekávání do budoucna, přičemž v SHARE rozlišujeme jakoukoli zmínku naděje a optimismu při pohledu do budoucnosti, ale i míru souhlasu s tvrzením, že budoucnost vypadá dobře. Odlišné názory na budoucnost zaznamenáváme opět mezi muži a ženami, přičemž ženy jsou ve svých očekáváních více pesimistické. Kromě pohlaví najdeme rozdíly zejména v jednotlivých věkových kategoriích, kde s věkem optimismus jednoznačně klesá – zatímco lidé mezi 60-65 lety vidí budoucnost nadějně až v 80% případů, ve věkové kategorii 85+ je to již jen 66%. Stále se však jedná o většinu, můžeme tedy říci, že čeští senioři jsou z hlediska očekávání spíše optimisté.

Pocity smutku a úzkosti za poslední měsíc (muži, podle věku)

Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

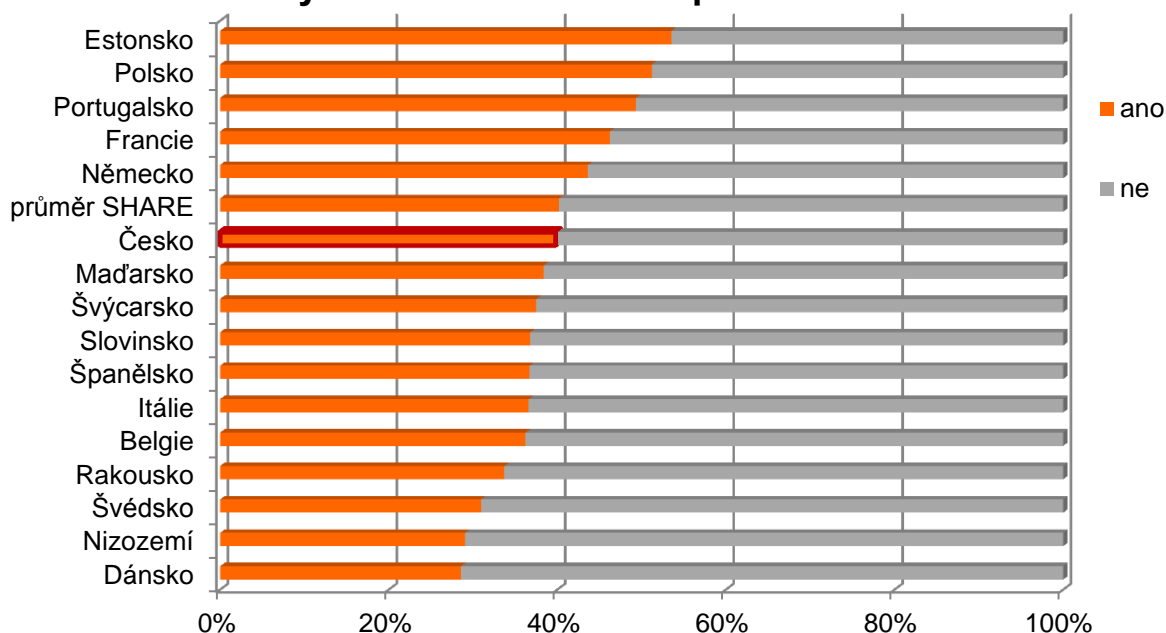
Pocity smutku a úzkosti za poslední měsíc (ženy, podle věku)

Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

Ve srovnání s ostatními zeměmi, ve kterých probíhá výzkum SHARE, jsou čeští senioři se svými sklony k depresím průměrní, nejvíce se blíží Švýcarům, Maďarům a Němcům. Nejhůře jsou na tom Estonci, Poláci a Portugalci, naopak nejmenší počet seniorů s pocitem smutku a úzkosti najdeme v Dánsku, Nizozemí a Švédsku.

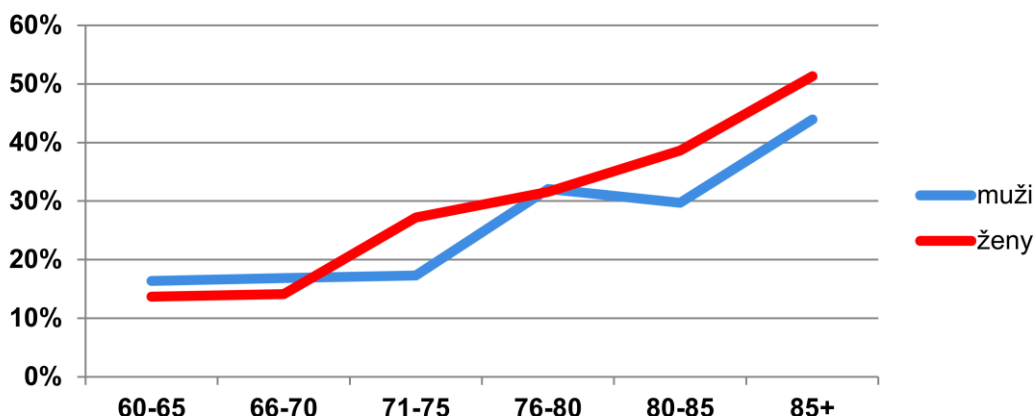
Pocity smutku a úzkosti za poslední měsíc

Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

Osamělé stárnutí se negativně projevuje na psychickém stavu dotazovaných žen, kromě pocitů smutku a úzkosti u nich sledujeme také častěji určité sebevražedné tendence a mírně horší hodnocení dosavadního života. Ženy se rovněž dříve než muži cítí být zdravotně omezovány v každodenních činnostech.

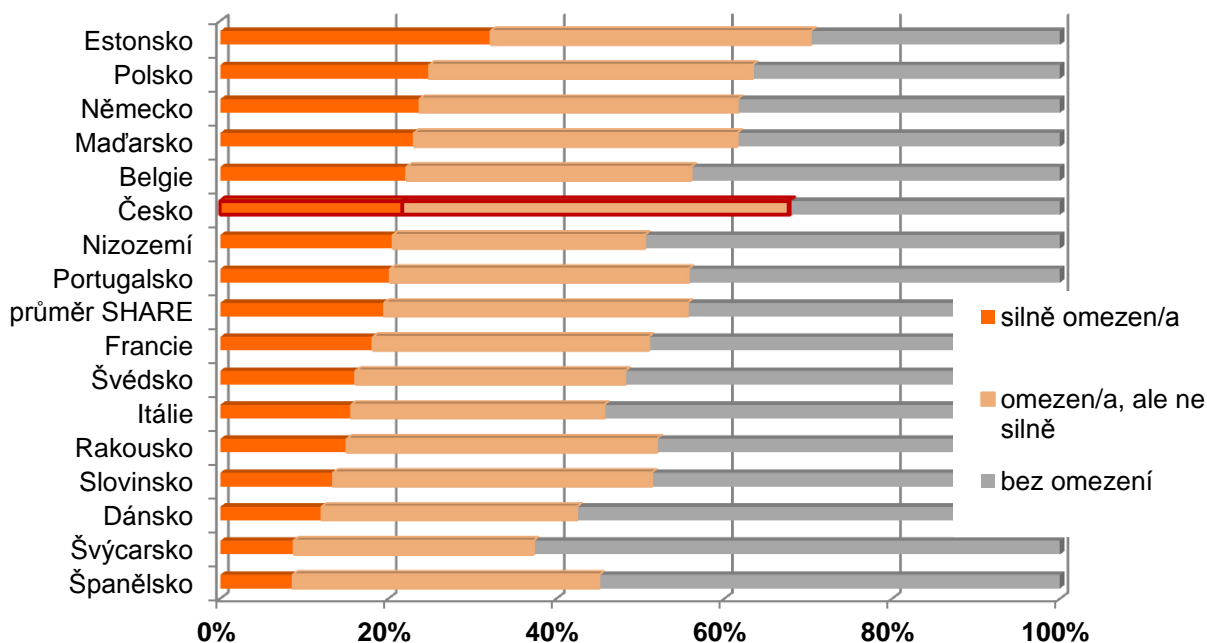
Pocit významného omezení zdravím (podle pohlaví a věku)

Zdroj dat: SHARE, vybrány pouze osoby starší 60 let v důchodu

Schopnost péče o sebe sama je zcela logicky provázána zejména s věkem. Hranice vyšší míry omezení při výkonu každodenních činností se ukazuje kolem 70. roku. S tím koresponduje i údaj o spokojenosti, která je zdaleka nejvyšší ve věkové kategorii 60-65 let, následována kategorií 66-70 let. Mladší důchodci nejsou ještě tolik omezeni vlastním zdravotním stavem, na druhou stranu již nejsou svazováni pracovními povinnostmi či nedostatkem financí. Posun hranice odchodu do důchodu umožní tedy využít kapacitu pracovní síly lidí starších 60 let, na druhou stranu ochudí nové důchodce o nejspokojenější roky v důchodu a přiblíží důchodový věk rostoucím zdravotním obtížím.

Do jaké míry vás omezovalo zdraví při výkonu každodenních činností?

V evropském měřítku jsou čeští senioři při subjektivním hodnocení vlastních zdravotních omezení poměrně skeptičtí a nacházejí se nad průměrem, tj. cítí se být více omezeni. Součet negativních hodnocení (silně omezen a omezen, nikoli silně) je dokonce druhý nejvyšší. Nejvíce omezení se cítí být Estonci, Poláci, Němci a Maďaři, naopak nejlépe svůj zdravotní stav s ohledem na výkon každodenních aktivit hodnotí Španělé, Švýcaři a Dánové.

Generace 50+ prochází v celé Evropě zcela novými společenskými změnami, na které jsou politici nuceni reagovat. Data SHARE jsou jedním z důležitých informačních zdrojů pomáhajících popsat a pochopit trendy společenského vývoje, pojmenovat potřeby lidí starších 50 let, jejich představy o životě a pomoci je naplňovat.

Kontakt a další informace

Podrobné informace o projektu SHARE, včetně všech publikací a přístupu k datům, jsou na portálu českém projektu <http://share.cerge-ei.cz>.

Radim Boháček, Koordinátor projektu SHARE v ČR. email: radim.bohacek@cerge-ei.cz
 Národohospodářský ústav České republiky, v.v.i. Politických vězňů 7, 11121 Praha 1